

VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG XÂY DỰNG CON NGƯỜI VÌ SỰ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Bùi Xuân Dũng^(*)

^(*) Tiến sĩ, Đại học Sư phạm kỹ thuật Thành phố Hồ Chí Minh.

Email: dungbx@hcmute.edu.vn

Nhận ngày 10 tháng 01 năm 2022. Chấp nhận đăng ngày 15 tháng 2 năm 2022.

Tóm tắt: Văn hóa thể hiện trong toàn bộ hoạt động sống của con người, đóng vai trò vô cùng quan trọng trong việc hoàn thiện nhân cách con người. Tại Việt Nam, văn hóa được nhìn nhận là một trong những nguồn lực nội sinh cho phát triển. Song muốn văn hóa trở thành nguồn lực nội sinh đó thì nhất thiết phải khơi dậy, phát huy vai trò to lớn của văn hóa trong xây dựng con người, từ đó mới hiện thực hóa được nguồn lực nội sinh này. Với nhận thức như vậy, bài viết tập trung làm rõ các nội dung sau: Xác định mối quan hệ giữa văn hóa và phát triển bền vững; vai trò của văn hóa trong xây dựng con người vì sự phát triển bền vững; và phát huy vai trò của văn hóa trong xây dựng con người vì sự phát triển bền vững ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Văn hóa, sức mạnh nội sinh, phát triển bền vững, xây dựng con người Việt Nam.

1. Văn hóa và phát triển bền vững

Về văn hóa.

Theo UNESCO: “Văn hóa là tổng thể sống động các hoạt động và sáng tạo trong quá khứ và trong hiện tại. Qua các thế kỷ, hoạt động sáng tạo ấy đã hình thành nên một hệ thống các giá trị, các truyền thống và thị hiếu - những yếu tố xác định đặc tính riêng của mỗi dân tộc”¹. Dưới góc độ tiếp cận của UNESCO thì văn hóa cũng là tập hợp các đặc trưng tiêu biểu về tinh thần, vật chất, tri thức và xúc cảm của xã hội hoặc một nhóm người trong xã hội; văn hóa không chỉ bao gồm văn học và

nghệ thuật, mà còn cả phong cách sống, phương thức chung sống, các hệ giá trị, truyền thống và niềm tin². Như vậy, UNESCO đã không chỉ định nghĩa văn hóa ở phương diện cấu trúc và lịch sử mà còn xác định văn hóa thông qua việc đo lường hành vi, tập quán được sinh ra từ niềm tin và các giá trị của một xã hội hay của một nhóm người trong xã hội. Cùng

¹ Dẫn theo: F.Mayor, *Thập kỷ thế giới phát triển văn hóa* (theo tài liệu của Ủy ban Quốc gia Thập kỷ thế giới phát triển văn hóa).

² Xem: Liên Hợp Quốc (UNESCO) (2001), *Tuyên bố chung của UNESCO về sự đa dạng văn hóa*. Nxb UNESCO, Paris, tr.9.

với đó, UNESCO cũng xác định các lĩnh vực văn hóa là một tập hợp chung các hoạt động kinh tế (lĩnh vực sản xuất hàng hóa và dịch vụ) và xã hội (như sự tham gia vào các hoạt động văn hóa) mà theo truyền thống được cho là “văn hóa”³. Còn Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: “Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa”⁴. Như vậy, không còn nghi ngờ gì nữa, văn hóa không chỉ là nền tảng mà còn là cơ sở và động lực để phát triển con người của mỗi dân tộc.

Về phát triển bền vững.

Khái niệm về phát triển bền vững được chính thức sử dụng trong *Báo cáo Brundtland* (Our Common Future), 1987 của Ủy ban Môi trường và Phát triển Thế giới (WCED). Theo đó, phát triển bền vững là “sự phát triển có thể đáp ứng được những nhu cầu hiện tại mà không ảnh hưởng, tổn hại đến những khả năng đáp ứng nhu cầu của các thế hệ tương lai...”. Quan điểm phát triển bền vững được thông qua nhiều lần tại các hội nghị thượng đỉnh thế giới và được thống nhất ở 27 nguyên tắc cơ bản, trong đó nguyên tắc đầu tiên và cơ bản nhất là phải lấy con người làm trung tâm của sự

phát triển, những mối quan tâm về sự phát triển lâu dài đều phải xuất phát từ nhu cầu của con người⁵. Cho đến nay, từ thực tiễn phát triển của các quốc gia, Liên hợp quốc đã chỉ ra 4 trụ cột của sự phát triển bền vững, đó là chính trị, kinh tế, môi trường và văn hóa⁶. Việc bổ sung trụ cột văn hóa (năm 2018) được coi là một bước tiến về mặt tư duy, bởi trước đó quan điểm phát triển bền vững của Liên hợp quốc xác định 3 trụ cột chủ yếu là kinh tế, xã hội và môi trường.

2. Vai trò của văn hóa trong xây dựng con người vì sự phát triển bền vững

Cho đến nay, về mặt lý luận, không còn nghi ngờ gì nữa về vai trò của văn hóa đối với phát triển. Văn hóa chính là nhân tố tinh thần được chuyển hóa thành sức mạnh vật chất thông qua việc hiện thực hóa những phẩm chất của con người thành nguồn lực nội sinh vô hạn cho phát triển. Sờ dĩ như vậy là vì:

Thứ nhất, khi văn hóa thấm thâu vào con người sẽ trở thành nguồn lực nội sinh của dân tộc - cội nguồn cho phát triển bền vững.

³ Viện thống kê UNESCO (2009) *Khung thống kê Unesco*, Viện thống kê UNESCO, Canada, tr.9.

⁴ Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.3, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.448.

⁵ Xem: Hội nghị Thượng đỉnh thế giới về phát triển bền vững họp tại Johannesburg, 2002, Nam Phi.

⁶ Liên Hợp Quốc (2018), *Báo cáo kết quả của Liên Hợp Quốc năm 2018*: https://vietnam.un.org/sites/default/files/2019-5/Viet%20Nam%20One%20UN%20Results%20Report%202018_VNM_FINAL_v28May2019.pdf.

Sức mạnh nội sinh từ văn hóa của dân tộc được thể hiện ở chỗ văn hóa tác động, thâm sâu vào tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội (chính trị, kinh tế, xã hội, giáo dục, đạo đức...), từ đó tạo nên sức mạnh tổng hợp cho sự phát triển của dân tộc. Nói cách khác, nó tạo ra mạch nguồn sức mạnh cho phát triển. Tuy nhiên, khi nói văn hóa trở thành nguồn lực nội sinh cho phát triển thì cần phải hiểu rằng văn hóa là nhu cầu không thể thiếu của đời sống con người, nó không chỉ thể hiện trình độ phát triển chung của đất nước mà còn là lĩnh vực sản xuất tinh thần, tạo ra các giá trị, sản phẩm làm giàu đẹp cuộc sống. Vì thế, có tầm nhìn sâu, mới, toàn diện, bao quát hơn về vị trí của văn hóa, tạo điều kiện để văn hóa phát triển đa dạng, phong phú, gắn bó mật thiết với mọi mặt đời sống thì mới có thể hiện thực hóa được sức mạnh nội sinh của con người từ văn hóa, bởi:

Một là, văn hóa được biểu hiện trong đời sống tinh thần và vật chất thông qua các hoạt động nhằm đáp ứng nhu cầu đa dạng của con người. Trong bối cảnh hiện tại, những hoạt động này đang tăng lên đáng kể về số lượng và được nâng cao về chất lượng. Hiện đã và đang hình thành thị trường sản phẩm văn hóa, văn học, nghệ thuật, khoa học, công nghệ, ở đó các giá trị văn hóa dân tộc được kết tinh và trở thành các sản phẩm vật chất, tinh thần đáp ứng các nhu cầu, khát vọng của người dân, qua đó thúc đẩy tinh thần khẳng định

bản sắc của mỗi cá nhân, nhóm xã hội cũng như cộng đồng.

Hai là, sức mạnh nội sinh của văn hóa được nhận biết qua các giá trị, sản phẩm văn hóa; qua khả năng tác động, ảnh hưởng, sự dẫn dắt của văn hóa đối với cá nhân, cộng đồng và xã hội, trên cơ sở các chuẩn mực của hệ giá trị chân - thiện - mỹ. Chính là nguồn lực nội sinh hiện hữu. Chính vì thế, phát triển văn hóa là cơ sở để nâng cao hiệu quả, giá trị hoạt động của con người, cả về mặt vật chất và tinh thần; qua đó, hiện thực hóa nguồn lực nội sinh từ văn hóa.

Việc phát triển văn hóa nhằm xây dựng con người Việt Nam trở thành sức mạnh nội sinh, được sản sinh ra từ bên trong, từ con người, đất nước, dân tộc và xã hội. Nguồn lực nội sinh này khi thâm thấu, tác động vào các lĩnh vực của đời sống xã hội, nhất là các hoạt động sản xuất vật chất sẽ đưa đến những hiệu quả to lớn. Trong lĩnh vực kinh tế, nó góp phần gia tăng hiệu quả kinh tế, với những giá trị vật chất và tinh thần được sáng tạo ẩn chứa trong chính các sản phẩm làm ra. Trong lĩnh vực xã hội, nó góp phần làm tăng hiệu quả của những chương trình, chính sách an sinh xã hội, thúc đẩy các giá trị xã hội của dân tộc cũng như chế độ lên một tầm cao mới... Chính vì thế, Đảng ta chỉ rõ: Xây dựng nền văn hóa Việt Nam phát triển toàn diện, hướng đến chân - thiện - mỹ, thấm nhuần tinh thần dân tộc, tính nhân văn,

dân chủ và khoa học; làm cho văn hóa phải thực sự trở thành nền tảng tinh thần vững chắc của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng, bảo đảm sự phát triển bền vững và bảo vệ vững chắc Tổ quốc, vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng và văn minh. Đảng ta nhấn mạnh, văn hóa phải được đặt ngang hàng với kinh tế, chính trị, xã hội; làm rõ đặc trưng của nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc là dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học; nhấn mạnh trọng tâm của việc xây dựng văn hóa là xây dựng con người có nhân cách, lối sống tốt đẹp⁷.

Ba là, phát triển văn hóa là điều kiện cho giữ gìn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống dân tộc, biến chúng thành sức mạnh nội sinh cho phát triển bền vững. Mỗi dân tộc, tùy vào đặc điểm, hoàn cảnh sống, phong tục, tập quán của mình, trải qua lịch sử sáng tạo văn hóa mà định hình nên những giá trị truyền thống bền vững của chính dân tộc mình. Giá trị văn hóa truyền thống của người Việt được hình thành và phát triển cùng với sự phát triển lâu dài của dân tộc. Quá trình này đã làm nên những giá trị truyền thống của dân tộc ta như truyền thống dựng nước và giữ nước, truyền thống lao động, truyền thống đấu tranh cách mạng, truyền thống đạo đức... Trong truyền thống, các sản phẩm, thành quả văn hóa vật chất và tinh thần kết tinh lại thành giá trị và hệ giá trị.

Trong những giá trị đó, chân - thiện - mỹ có tính khái quát sâu sắc nhất, lại có sự biểu hiện phong phú, đa dạng nhất với rất nhiều tính riêng, đặc thù của từng dân tộc. Đây cũng chính là nguồn năng lượng, sức mạnh nội sinh của dân tộc đó.

Dân tộc nào cũng có những giá trị văn hóa truyền thống. Tuy nhiên, những giá trị truyền thống được định hình, lưu giữ, khẳng định và phát huy trong thực tế chứa đựng sức mạnh nội sinh của văn hóa phải được nuôi dưỡng, bồi đắp và phát huy trong hiện tại thì mới tỏ rõ sức mạnh của nó. Vì thế, để bảo vệ và phát huy các giá trị tốt đẹp, bền vững trong truyền thống văn hóa Việt Nam trong hiện tại, Đảng ta đã xác định cần phải xây dựng hệ giá trị văn hóa và chuẩn mực con người Việt Nam trong thời kỳ mới. Trong đó, đặc biệt chú ý đẩy mạnh giáo dục, nâng cao nhận thức, ý thức tôn trọng và chấp hành pháp luật, bảo vệ môi trường, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc của người Việt Nam, nhất là thế hệ trẻ... Tăng cường đầu tư, khai thác và phát huy tối đa các nguồn lực văn hóa⁸. Để thực hiện tốt điều đó nhất thiết phải kết hợp truyền thống với hiện đại, bản sắc với tiên tiến, hòa nhập chứ không

⁷ Xem: Nguyễn Phú Trọng (2022), *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về Chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên Chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.163.

⁸ Xem: Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.II, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.143.

hòa tan. Đây là cách thức, con đường để các giá trị văn hóa mang sức mạnh nội lực vào trong phát triển, hiện đại hóa đất nước. Đây cũng là một trong những yêu cầu của công cuộc đổi mới để phát triển ở nước ta.

Sức mạnh nội sinh của con người có được từ văn hóa chính là cái được hình thành và phát triển liên tục trong suốt chiều dài lịch sử phát triển của dân tộc đó không thể thiếu hoạt động giao lưu - tiếp xúc - đối thoại giữa các nền văn hóa, nói cách khác là tiếp biến để phát triển. Một trong những đặc điểm quan trọng trong tiếp biến để phát triển là phải đạt được sự thống nhất trong đa dạng. Đa dạng từ những cái khác biệt, đồng thời phổ biến chúng một cách sống động qua những đặc thù sẽ làm nên sự phong phú, đặc sắc của mỗi nền văn hóa; hình thành nên nhu cầu một cách tất yếu, tự nhiên, của cá nhân, cộng đồng, dân tộc; khẳng định bản ngã, bản sắc của cá nhân, dân tộc đó khi gia nhập vào cộng đồng các dân tộc trên thế giới. Mỗi một cá thể người không chỉ là mình, trong cái tôi - bản ngã của anh ta mà còn mang tính nhân loại, đại diện cho cái thế giới mà anh ta đang tồn tại, sống và hoạt động. Đây là chỗ cho thấy rõ rằng, văn hóa không chỉ có tính giai cấp, tính dân tộc mà còn có tính nhân loại, nhất là văn hóa tinh thần, thế giới tinh thần của con người và loài người. Chính vì vậy, văn hóa được coi là thước đo trình độ người trong phát triển. Trong các tiêu chí của

UNESCO về phát triển con người (HDI) có cả tiêu chí về văn hóa. Mỗi dân tộc, quốc gia - dân tộc, sáng tạo ra một nền văn hóa khác nhau, nhất là ở những nước có cơ cấu đa dân tộc, có những sự khác biệt về bản sắc văn hóa văn hóa dân tộc - tộc người. Như vậy, văn hóa, trong thống nhất có khác biệt, đa dạng và phong phú. Với tư cách là tâm căn cước, diện mạo tinh thần của dân tộc, văn hóa đưa dân tộc đó đến với thế giới thông qua hội nhập, đồng thời tiếp biến và phát triển. Mỗi dân tộc đều có thể và cần phải đem những tinh túy, những tư tưởng, giá trị văn hóa của dân tộc mình ra sánh cùng với những di sản văn hóa chung của toàn nhân loại, không chỉ để khẳng định mình mà còn cùng chia sẻ, hợp tác để phát triển. Do đó, để phát triển cùng thế giới, Việt Nam đã cố gắng khắc phục những khó khăn của chiến tranh để lại, vươn lên sánh vai cùng các nước trên thế giới. Sự phát triển đó được đánh dấu trong sự chuyển mình của dân tộc Việt Nam trong việc giáo dục văn hóa toàn diện, xây dựng con người Việt Nam vì sự phát triển bền vững của đất nước.

Thứ hai, văn hóa góp phần hoàn thiện nhân cách con người, nhân cách dân tộc - nguồn lực của phát triển bền vững.

Văn hóa bộc lộ nhân cách cũng đồng thời là sức mạnh bản chất của con người, của mỗi dân tộc và của nhân loại trong những thời điểm lịch sử xã hội nhất định.

Trong quá trình hoàn thiện nhân cách con người thì sự hoạt động xã hội của con người và sự sáng tạo của con người với tư cách loài đã góp phần “sáng tạo ra con người” theo nghĩa làm phong phú tính người, phát triển và hoàn thiện nhân cách dân tộc. Theo nghĩa đó, văn hóa góp phần định hướng cho phát triển đồng thời cũng là một trong những mục tiêu cơ bản của phát triển. Phát triển văn hóa để góp phần hoàn thiện nhân cách con người, nhân cách dân tộc tại đất nước ta đã và luôn được chú trọng. Trong giai đoạn hiện nay việc phát triển văn hóa để hoàn thiện nhân cách con người được trọng tâm vào một số điểm cơ bản sau đây:

Một là, xây dựng và phát triển “tình” “nghĩa” - những giá trị trung tâm của người Việt.

Các giá trị văn hóa đều do nhân dân trực tiếp sáng tạo ra nhằm duy trì sự tồn tại và phát triển của dân tộc. Chúng thường xuyên được kiểm tra, bổ sung bởi các thế hệ kế tiếp nhau, để trở thành các chuẩn mực, thành linh hồn và sức sống của dân tộc, tạo nên sức mạnh nội sinh của đất nước. Về giá trị “tình”, “nghĩa”, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: “Nhân dân ta từ lâu đã sống với nhau có tình có nghĩa như thế. Từ khi có Đảng ta lãnh đạo và giáo dục, tình nghĩa ấy càng cao đẹp hơn, trở thành tình nghĩa đồng bào, đồng chí, tình nghĩa năm châu bốn biển một nhà. Hiểu chủ nghĩa Mác - Lênin là phải sống

với nhau có tình có nghĩa. Nếu thuộc bao nhiêu sách mà sống không có tình có nghĩa thì sao gọi là hiểu chủ nghĩa Mác - Lênin được”⁹. Quan điểm của Hồ Chí Minh đã khẳng định giá trị của học thuyết Mác là học thuyết nhân văn và việc vận dụng chủ nghĩa Mác - Lênin vào phong trào cách mạng của Đảng là phù hợp với giá trị, truyền thống yêu người, thương người, nhân nghĩa của dân tộc ta từ xưa tới nay. Tình nghĩa gắn với một loạt các giá trị khác của người Việt, đó là đoàn kết, tương thân tương ái, yêu nước, yêu quê hương. Đây chính là những phẩm chất làm nên nhân cách con người Việt Nam toàn diện, giàu tính nhân văn. Xây dựng và phát triển giá trị “tình” “nghĩa” không chỉ góp phần khẳng định nhân cách người Việt mà còn góp phần chống lại các biểu hiện về suy thoái đạo đức, lối sống, mà các nghị quyết gần đây của Đảng đã chỉ ra nguyên nhân của nó là do sự thiếu vắng của lối sống tình nghĩa giữa con người với con người.

Hai là xây dựng và phát triển giá trị khoan dung.

Khoan dung là nét đặc trưng trong tính cách người Việt. Giá trị này trong lịch sử đã cho thấy sức mạnh của nó qua các cuộc chiến tranh bảo vệ đất nước. Nó không chỉ giúp dân tộc Việt Nam, con người Việt Nam giành được thiện cảm, sự tôn trọng

⁹ Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, t.15, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.668.

từ bạn bè quốc tế mà còn ngay từ những người vốn từng là “kẻ thù” của nhau trong chiến tranh. Có thể thấy, giá trị khoan dung thể hiện rõ nét và sống động nhất tính nhân văn của người Việt. Cũng nhờ giá trị này mà chúng ta đã bước qua các cuộc chiến tranh tàn khốc với một tâm thế nhẹ nhàng hơn, cởi mở hơn, rộng lượng và tha thứ để hội nhập vào thế giới.

Trong bối cảnh xây dựng đất nước hiện nay, khoan dung chính là nền tảng để hướng tới một cộng đồng, xã hội đoàn kết, dân chủ và đồng thuận. Nói cách khác, nó là nền tảng cho đoàn kết và đồng thuận. Lịch sử đã chứng minh rằng những giá trị này đã làm nên sức mạnh của dân tộc Việt Nam, đồng thời góp phần xây dựng hòa bình và tình hữu nghị giữa các dân tộc.

Bên cạnh việc phát huy truyền thống dân tộc, Đảng và nhà nước ta luôn coi trọng việc xây dựng và bảo vệ bản sắc văn hóa của dân tộc. Trong bối cảnh hội nhập sâu rộng hiện nay, việc mở cửa đón nhận bạn bè các nước trên thế giới vào Việt Nam đồng nghĩa với việc chúng ta cũng phải đón nhận văn hóa của đất nước họ. Trong những giá trị văn hóa của nước ngoài có không ít những giá trị văn hóa tốt đẹp chúng ta cần học hỏi, song bên cạnh đó cũng có không ít những giá trị văn hóa không phù hợp. Chính vì thế, làm thế nào để chất lọc và phát huy được những giá trị của văn hóa tốt đẹp cả truyền thống và

hiện đại trong xây dựng chủ nghĩa xã hội vì sự phát triển bền vững là vấn đề được Đảng và Nhà nước hết sức chú ý trong giai đoạn hiện nay.

3. Phát huy vai trò của văn hóa trong xây dựng con người vì sự phát triển bền vững ở Việt Nam hiện nay

Phát triển bền vững đã trở thành quan điểm lãnh đạo của Đảng Cộng sản, đường lối chính sách của Nhà nước Việt Nam. Quan điểm này được khẳng định trong Nghị quyết các kỳ Đại hội Đảng. Theo đó, phát triển bền vững là sự phát triển dựa trên sự tăng trưởng kinh tế gắn với tiến bộ và công bằng xã hội, sử dụng hợp lý tài nguyên thiên nhiên, bảo vệ môi trường, giữ vững ổn định chính trị - xã hội nhằm phát triển hài hòa về mọi mặt trong hiện tại và đảm bảo tạo lập các yếu tố, tiền đề cho sự phát triển của các thế hệ tương lai, đồng thời với đó là việc khẳng định “văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội” và hiện đang có sự quan tâm đặc biệt đến văn hóa¹⁰. Mục tiêu xuyên suốt của Đảng, Nhà nước ta là bồi dưỡng tinh thần yêu nước, lòng tự hào dân tộc, đạo đức, lối sống và nhân cách nhằm chăm lo xây dựng con người đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước. Thực tiễn hơn 35 năm đổi mới đòi hỏi tư duy lý luận không dừng lại ở miêu tả, tổng kết đức tính của người

¹⁰ Xem: Toàn văn Bài viết của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng tại Hội nghị văn hóa toàn Quốc ngày 24/11/2021.

Việt Nam mà phải nâng thành việc khái quát các giá trị quốc gia, vì vậy, xây dựng và đúc kết hệ giá trị chung của con người Việt Nam đương đại không chỉ là nhiệm vụ mà còn thể hiện tầm nhìn biện chứng trong tư duy về văn hóa và về con người của Đảng ta. Thực tiễn cho thấy, văn hóa đóng vai trò quan trọng trong việc soi đường cho sự phát triển, tiến bộ của xã hội, của mỗi quốc gia, dân tộc trong hành trình xây dựng và phát triển. Để phát triển giá trị của một dân tộc thì cần bảo vệ, giữ gìn và phát huy những giá trị tốt đẹp của văn hóa; chăm lo nuôi dưỡng, khẳng định những giá trị mới đang hình thành; đồng thời khắc phục những hạn chế lịch sử, những cái cở hủ, lạc hậu qua đó góp phần xây dựng con người mới đủ phẩm chất, năng lực trở thành nguồn năng lực nội sinh cho phát triển bền vững đất nước. Trên tinh thần đó, Đảng ta đã chủ trương: “coi con người là trung tâm, chủ thể, nguồn lực quan trọng nhất và mục tiêu của sự phát triển”¹¹.

Với việc xác định vai trò của văn hóa trong xây dựng con người như đã nêu, Đảng ta đã xác định để phát huy vai trò của văn hóa trong xây dựng nguồn lực con người thì hơn hết phải xây dựng hệ giá trị văn hóa và chuẩn mực con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu của thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế. Theo đó, cần trọng tâm vào các nội dung cụ thể sau:

Một là, xây dựng bản lĩnh văn hóa vững vàng cho mỗi cá nhân cũng như toàn cộng đồng. Trong bối cảnh hội nhập quốc tế mạnh mẽ hiện nay, nếu thiếu bản lĩnh sẽ dễ rơi vào tình trạng tự đánh mất truyền thống, bản sắc văn hóa của dân tộc mình, mà mất văn hóa là mất tất cả. Đây chính là lời cảnh báo về thách thức và nguy cơ phải luôn vượt qua để đổi mới, hội nhập, phát triển. Để khơi dậy sức mạnh nội sinh, biến nó thành nguồn lực cho phát triển cần phải có một bản lĩnh văn hóa vững vàng. Bản lĩnh văn hóa của mỗi cá nhân hay cộng đồng người Việt nhất thiết phải dựa trên những giá trị nền tảng trong hệ giá trị quốc gia dân tộc, đó là lòng yêu nước, tinh thần đoàn kết, khoan dung, ý chí độc lập tự cường... Những phẩm chất này sẽ giúp chúng ta hội nhập một cách chủ động, khai thác có hiệu quả cả sức mạnh ngoại sinh, đồng thời làm cho sức mạnh nội sinh của dân tộc càng thêm mới, mạnh, sâu sắc, phong phú, tốt đẹp hơn.

Hai là, hướng các hoạt động văn hóa, giáo dục, khoa học vào việc xây dựng con người Việt Nam có thể giới quan khoa học, có nhân cách, lối sống đẹp với các phẩm chất cơ bản như “yêu nước, nhân ái, nghĩa tình, trung thực, đoàn kết, cần cù, sáng tạo”. Để xây dựng con người Việt Nam với những phẩm chất cao đẹp đó cần

¹¹ Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.1, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.215-216.

phải tăng cường giáo dục đạo đức, thẩm mỹ, gắn giáo dục thể chất với giáo dục tri thức, đạo đức, kỹ năng xã hội cho mỗi cá nhân, đặc biệt là thanh niên, thiếu niên. Xây dựng lối sống tuân thủ pháp luật, tôn trọng đạo lý “uống nước nhớ nguồn”, “đền ơn đáp nghĩa”, “tương thân tương ái”. Khẳng định, tôn vinh, nhân rộng các giá trị nhân văn tốt đẹp... Chấn chỉnh kịp thời việc lợi dụng hoạt động văn hóa tín ngưỡng, tôn giáo để truyền bá tư tưởng sai trái, mê tín dị đoan, gây mất an ninh trật tự. Đẩy mạnh xây dựng môi trường và đời sống văn hóa lành mạnh, gắn với phong trào “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa”, “xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh”. Có cơ chế phối hợp chặt chẽ hơn giữa gia đình, nhà trường và xã hội... Để tạo dựng đời sống xã hội, môi trường xã hội lành mạnh, đủ sức ngăn chặn, đẩy lùi những tha hóa và phản văn hóa cần phải xây dựng, đề cao các giá trị: Dân chủ, công bằng, bình đẳng, tự do, sáng tạo. Đồng thời với đó là giáo dục tình thương - kỷ cương - trách nhiệm - tự trọng, tự tin, vị tha, nhân ái, bao dung cho con người Việt Nam từ gia đình, nhà trường đến xã hội.

Ba là, để phát triển đất nước từ sức mạnh nội sinh của văn hóa thì bên cạnh việc xây dựng bản lĩnh văn hóa, giáo dục bồi dưỡng phẩm chất đạo đức còn là việc quảng bá, đưa văn hóa dân tộc ra với đời sống văn hóa thế giới. Điều này đòi hỏi

một sự nỗ lực, sáng tạo và bản lĩnh của mỗi cá nhân cũng như cả dân tộc. Để làm được điều đó cần nêu cao tinh thần độc lập, tự chủ nhưng không bảo thủ, trì trệ, không giáo điều, cần nhạy bén với cái mới, sẵn sàng đổi mới, tự đổi mới để phát triển nhưng không đánh mất mình bởi những yếu kém, những khuyết tật do chính mình tạo ra, bỏ lỡ thời cơ, vận hội và bị động, thụ động trước những thách thức nguy cơ trong phát triển. Có tầm nhìn rộng để hành động sáng tạo, phù hợp với hoàn cảnh, thời cuộc, phát triển hợp lý, lành mạnh trong hiện tại, bền vững và hiện đại trong tương lai.

Tóm lại, để phát huy tối đa vai trò của văn hóa trong xây dựng con người, biến nó thành nguồn lực nội sinh cho phát triển thì ngoài việc nhận thức được đầy đủ mối quan hệ giữa văn hóa, xây dựng con người và phát triển bền vững, nhất thiết phải xác định được những nội dung cơ bản của chúng, từ đó, có những hành động phù hợp. Đất nước ta hiện đang đứng trước những cơ hội to lớn để phát triển, song đồng thời cũng đang phải đối mặt với những thách thức không hề nhỏ. Để góp phần hiện thực hóa những mục tiêu mà Đảng đề ra trong phát huy nguồn lực từ văn hóa thì còn rất nhiều việc phải làm. Song, với việc đặt con người vào vị trí trung tâm của sự phát triển, chúng ta tin rằng nhất định sẽ đạt được những mục tiêu đề ra. □